

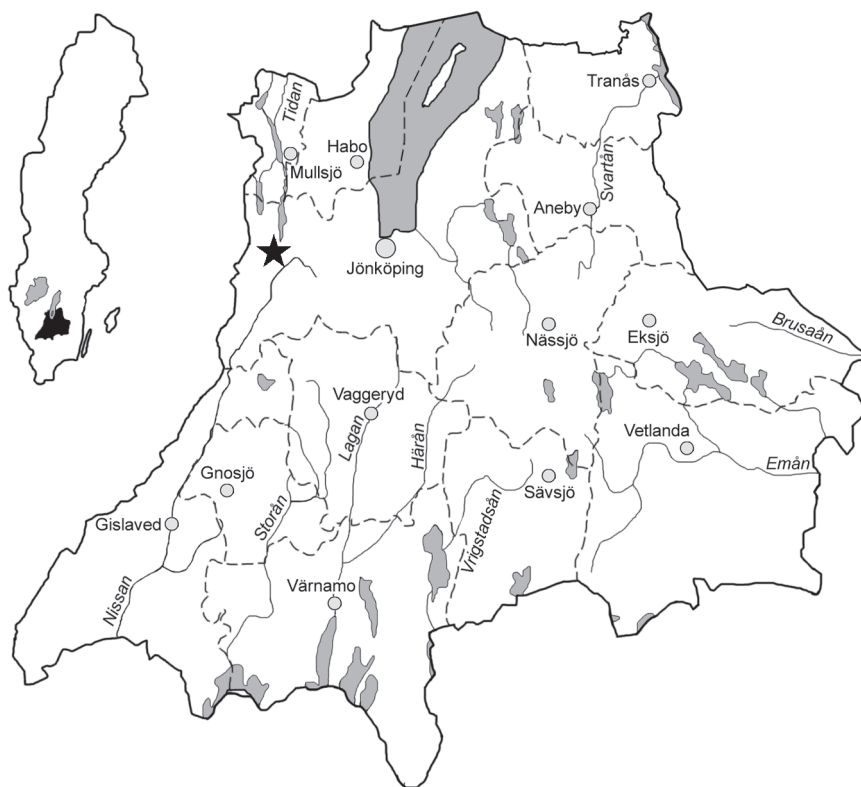
Vindkraft Gunillaberg

Arkeologisk utredning etapp 2, kartering av fossil
åkermark och torp, RAÄ Bottnaryd 176:1-3, Bottnaryds
socken i Jönköpings kommun, Jönköpings
län.

Vindkraft Gunillaberg

Arkeologisk utredning etapp 2, kartering av fossil åkermark och torp, RAÄ Bottnaryd 176:1-3, Bottnaryds socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län.

Rapport, foto och ritningar: Fredrik Engman
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

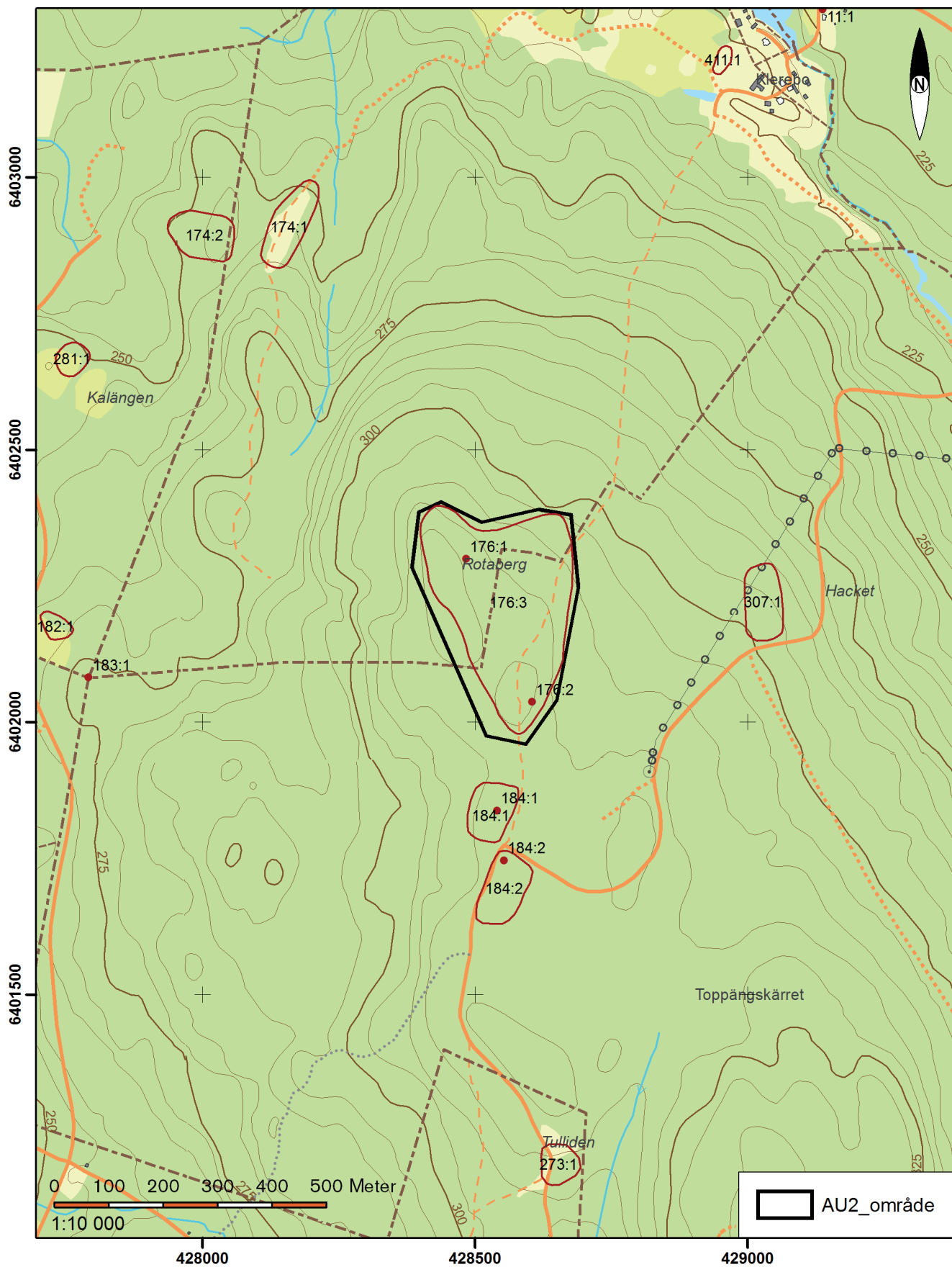
Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Omfattning.....	5
Målsättning och metod.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	5
Resultat.....	6
Bottnaryd 176:1, lägenhetsbebyggelse Rotaberg.....	8
Ny beskrivning Bottnaryd 176:1.....	8
Bottnaryd 176:3, område med fossil åkermark.....	10
Ny beskrivning 176:3.....	10
FE1, område med fossil åkermark.....	10
Beskrivning FE1.....	10
FE2, lägenhetsbebyggelse Lilla Rota.....	11
Beskrivning FE2.....	11
FE3, område med fossil åkermark.....	11
Beskrivning FE3.....	11
Bottnaryd 176:2, lägenhetsbebyggelse Rota.....	11
Beskrivning Bottnaryd 176:2.....	13
FE4, kolbotten.....	13
Beskrivning FE4.....	13
FE5, stenbrott.....	13
Beskrivning FE5.....	13
Sammanfattning.....	14
Åtgärdsförslag.....	15
Administrativa uppgifter.....	16
Referenser.....	17
Tryckta källor.....	17

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 64E 0c SO. Skala 1:10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum har under juni månad genomfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom forn- och kulturlämningarna Bottnaryd 176:1-3. Utredningen föranleddes av planerad vindkraftsetablering i anslutning till nämnda lämningar. Beställare av uppdraget var Eolus Vind AB. Fält- och rapportansvarig har varit Fredrik Engman, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Omfattning

Utredningsområdet är beläget på höjderna väster om Gunillaberg, cirka 700 meter sydväst om Bottnaryds samhälle och riksväg 40. Utredningsområdet motsvarar en yta om cirka 9,5 hektar men vid utredningen har ytterligare cirka 3 hektar inventerats, se målsättning och metod.

Målsättning och metod

Utredningens målsättning var att genom en kartering av formelement inom och i anslutning till de registrerade forn- och kulturlämningarna erhålla en avgränsning. Detta för att kunna bedöma hur lämningen skulle påverkas av en kommande vindkraftsetablering.

Då större delen av området var skogbeväxt valdes att genomföra karteringen med handdator med GPS. Inmätning med handdator blir inte exakt utan noggrannheten kan variera upp till cirka 10 meter men bör vanligen inte överstiga 5 meter. Noggrannheten kan variera på grund av att tillgången på satelliter kan variera över tiden. I de fall de fall GPS:en uppvisat höga felvärden har manuell inprickning utifrån andra formelement, topografi, gränser, etc gjorts. Vid karteringen noterades storlekar och former på samtliga lämningar. Vid bearbetning har dessa sedan lagts in i kartan i sin ordinarie storlek men till exempel röjningsrösen som bedömdes som runda blir då perfekt cirkulära vilket de vanligen inte är i fält. För att erhålla en mer exakt inmätning skulle inmätningen behöva göras med totalstation eller nätverks RTK.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet består av kuperad skogsmark med en höjdsträckning i väster. Höjden varierar mellan 300 och 325 meter över havet. I söder är äldre tomtmark runt torpet Rota (Bottnaryd 176:2) med stora lövträd och bär- och prydnadsbuskar. I markskiktet finna ytterligare biologiskt kulturarv i form av till exempel vintergröna. Väster om detta är ett parti med äldre barrskog. Den nordöstra delen består av kalhygge och igenplanterad åkermark. I väster och nordväst är granskog, delvis yngre och mycket tät. Inom

utredningsområdet var tre lämningar registrerade i FMIS, Bottnaryd 176:1-3. Dessa bestod av torpen Rotaberg (176:1), Rota (176:2) och fossil åkermark (176:3). Vid torpen anges husgrunder medan den fossila åkermarken endast beskrivs som omgivande odlings- och röjningsrösen mellan dessa. Närområdets fornlämningsmiljö har beskrivits i den arkeologiska utredningen etapp 1. Det var i samband med denna som torplämningen Rotaberg kom att bedömas som fast fornlämning på grund av att denna har belägg från 1685 (Borg 2012).

Resultat

Vid karteringen användes en handdator med GPS. Hela utredningsområdet genomgicks samt närliggande mark då detta ansågs nödvändigt för att kunna avgränsa lämningarna, främst i norr och väster. Öster om utredningsområdet har inte någon inventering företagits. Vid inventeringen har området delats upp i flera områden, se Bottnaryd 176:1-3 samt FE1-4. I samband med karteringen påträffades även nya lämningar, se FE4.

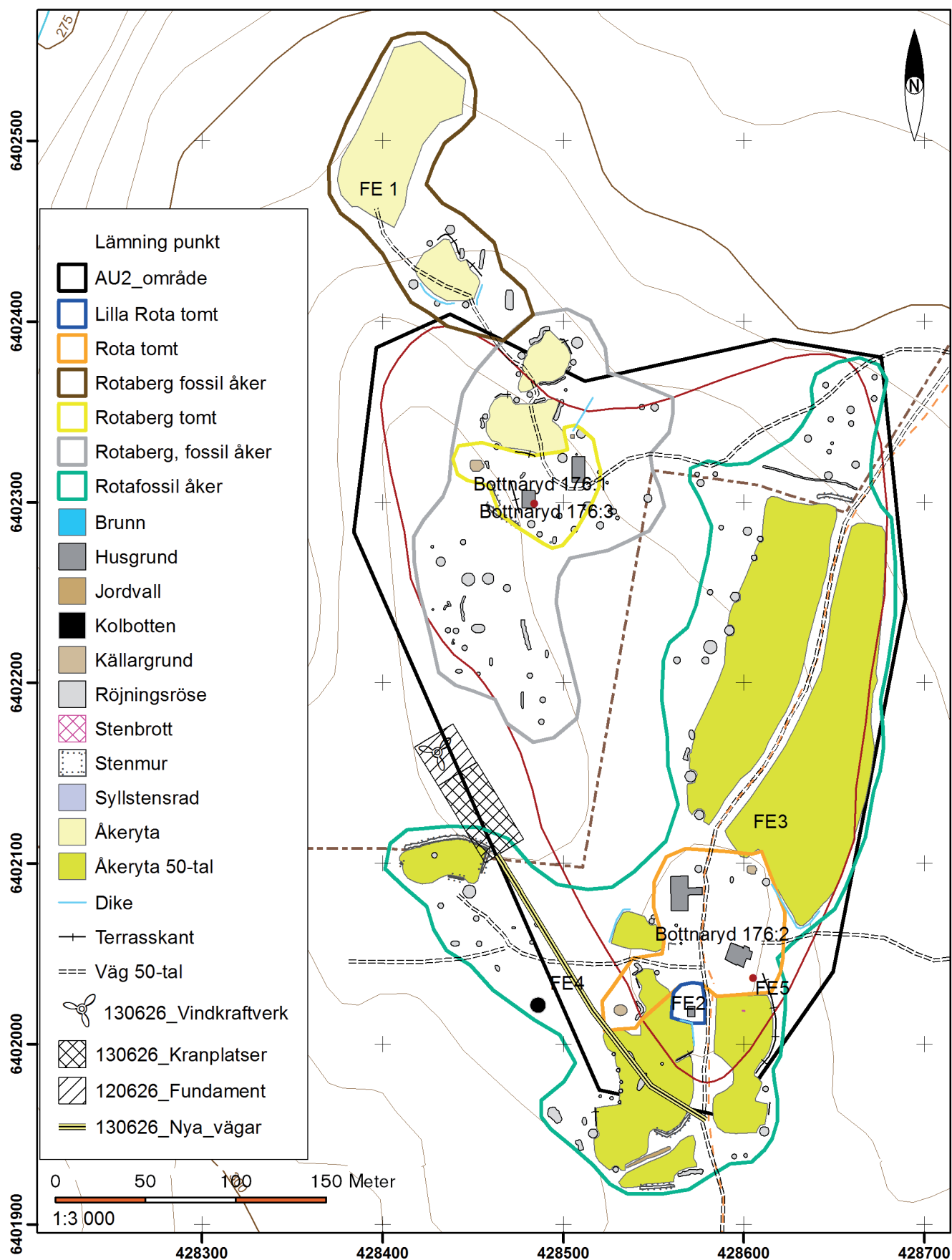
Vid karteringen har röjningsrösen både av äldre och yngre karaktär påträffats. De av äldre karaktär är nedsjunkna vanligen övermossade och flackare i profilen, se figur 2. Röjningsrösen av yngre karaktär karaktäriseras av att de är högre, toppigare och delvis mer vällagda. Vanligen har även dessa större stenar, se figur 3.

FIGUR 2. Exempel på röjningsröse av äldre karaktär, flackt, nedsjunket och övermossat.

FIGUR 3. Exempel på röjningsröse av yngre karaktär, toppigt och delvis av större stenar.

FIGUR 4. Översikt karteringsområden. För beskrivning av respektive område se under respektive rubrik.

Bottnaryd 176:1, lägenhetsbebyggelse Rotaberg

Bottnaryd 176: 1 utgörs av torplämningen Rotaberg. Denna var endast markerad med en punkt i FMIS och beskriven som en husgrund med spisröse. Bedömningen i FMIS var övrig kulturhistorisk lämning men vid den arkeologiska utredningen etapp 1 kunde konstateras att lämningen har belägg från 1685 varför bedömningen bör vara fast fornlämning (Borg 2012). Vid karteringen kunde konstateras att lämningen består av två husgrunder, två källargrunder och en brunn. Detta har därför gjorts om till ett område, se figur 6 och området *Rotaberg tomt*.

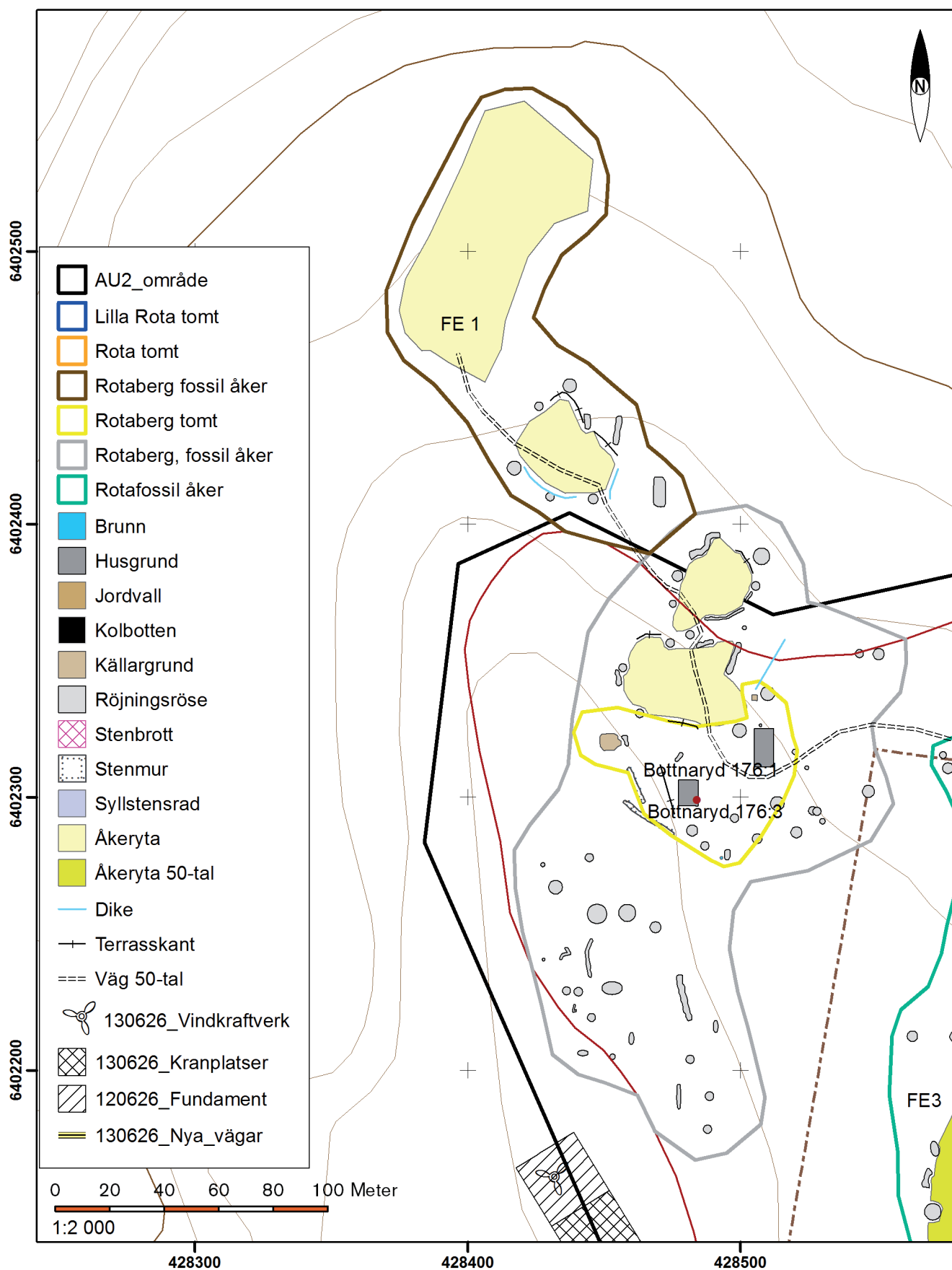
Ny beskrivning Bottnaryd 176:1

Lägenhetsbebyggelse, Rotaberg, ca 82x20-65 m (Ö-V) bestående av två husgrunder, två källargrunder och en brunn. Husgrund efter bostadshus 9,5x6 m (N-S), bestående av syllstensrad 0,5-1 m br och 0,1-0,3 m h av 0,3-0,5 m st, skärviga stenar. I grunden är spismursröse 4 m i diam och 1,2 m h av 0,2-0,5 m st, skärviga stenar. I spismursröset är även tegel. Ca 20 m Ö om denna är ladugårdsgrund, 14x6 m (N-S) bestående av syllstensrad 0,5-1 m br och 0,1-0,5 m h av 0,3-0,5 m st stenar. I områdets V del är källargrund, 7x5 m (Ö-V) 0,9 m h. Innermått 3x2 m och 1,3 m dj. Kallmurade väggar av 0,1-0,5 m st skärviga stenar. Vid ingången I Ö är ett block 1,2 m h som bildar en del av väggen. I områdets NÖ del är ytterligare en källargrund 2x2 m 1,3 m dj med kallmurade kanter av 0,3-0,5 m st stenar. Ö om gropan är ett dike. I områdets S del är brunn, 1 m i diam och 1,5 m dj, torrlagd. Kallmurade kanter av 0,3-0,7 m st stenar.

Bedömning Bottnaryd 176:1: Fast fornlämning

FIGUR 5. Brunnen vid Rotaberg.

FIGUR 6. Resultat av kartering inom området för torplänningen Rotaberg (Bottnaryd 176:1) samt fossil åkermark (Bottnaryd 176:3). Vid karteringen bedömdes ett område norr om dessa som fossil åkermark av yngre karaktär (FE1)

Bottnaryd 176:3, område med fossil åkermark

Bottnaryd 176:3 bestod av fossil åkermark men endast beskriven som odlings- och röjningsrösen mellan de två torplämningarna Rotaberg och Rota (Bottnaryd 176:1-2). Karteringen visar att området inte är så stort som tidigare inprickat område. en uppdelning har gjorts mellan den fossila åkermarken tillhörande Rotaberg (Bottnaryd 176:3) och fossila åkermarken tillhörig Rota och Lilla Rota (FE3). Dessa två områden avskiljs av ett delvis sankt och blockrikt parti. Norr om Rotaberg påträffades även spåren av två yngre åkerlyckor se FE1.

Det är svårt att göra en avgränsning mellan torplämningen och dess fossila åkermark då röjningsrösen delvis ligger mellan husgrunderna, se figur 6.

Ny beskrivning Bottnaryd 176:3:

Område med fossil åkermark 240x75-115 m (N-S) bestående av minst två fossila åkerytor, ca 55 röjningsrösen och 2 stenmurar. De fossila åkerytorna, i områdets N del är oregelbundna 45x25 respektive 35x25 m st och omges av röjningsrösen, röjningsstensvallar och är delvis terrasserade. Röjningsrösen är av blandad karaktär 1-7 m i diam, höjden varierar mellan 0,2-1 m h av 0,1-0,6 m st stenar. Enstaka röjningsrösen utgörs av röjningsstensvallar 3-16 m långa och 1-4 m br av 0,1-0,5 m st stenar. Stenmurarna ligger i anslutning till tomten för Rotaberg (Bottnaryd 176:1) är 14 respektive 22 m l 1-2,5 m br och 0,3-1 m h av 0,1-0,6 mast stenar.

Bedömning Bottnaryd 176:3: Fast fornlämning

Antikvarisk kommentar: Området har delvis brukats långt fram i tiden vilket syns i de större röjningsrösen och att vissa ytor är välröjda. Enstaka röjningsrösen av äldre karaktär finns insprängda i området och det faktum att torplämningen bedöms som fast fornlämning har gjort att helehetsbedömningen bör bli fast fornlämning även för den fossila åkermarken.

FE 1, område med fossil åkermark

Området var inte registrerat i FMIS sedan tidigare och utgörs av två åkerlyckor brukade i sen tid, se figur 6.

Beskrivning FE1:

Område med fossil åkermark bestående av två fossila åkerytor. Den mindre i S är 36x25 m (NV-SO) denna kantas av grunda diken i S och terrasskanter i Ö. Runt åkerytan är även röjningsrösen 3-5 m i diam och 0,4-0,8 m h av 0,2-0,7 m st stenar. Ca 15 m Ö om åkerytan är även en stentipp ca 10x4 m st och 1 m h av 0,2-0,5 m st stenar. Den större åkerytan i N är ca 100x40 m (NNO-SSV) och kantas av röjningsrösen 2-5 m i diam.

Bedömning FE1: Övrig kulturhistorisk lämning.

FE 2, Lägenhetsbebyggelse Lilla Rota.

Lilla Rota var eventuellt beskriven i FMIS under beskrivningen för Bottnaryd 176:2, det är dock oklart vilka grunder som avses då ytan ej markerats vid inprickningen. Då lämningen är att beteckna som en egen enhet har en ny beskrivning gjorts, se figur 7, område Lilla Rota tomt.

Beskrivning FE2:

Lägenhetsbebyggelse, Lilla Rota, bestående av en husgrund 6x4 m (N-S) bestående av syllstensrad 0,1-0,3 m h. Centralt i husgrunden är spismursröse 3x3 m 1 m h av 0,1-0 6 m st skärvigastenar. Vid husgrunden är skylt med texten: L. Rota/Torp under Elgås/Gunil-labergs rote/Bottnaryds hembygdsförening.

Bedömning FE2: Övrig kulturhistorisk lämning.

FE 3, Område med fossil åkermark

Området utgörs av åkermark tillhörigt torpen Rota och Lilla Rota och består huvudsakligen av åkermark brukad fram på 1900-talet, se figur 4, område Rota fossil åker. Området ingick tidigare i Bottnaryd 176:3 men har genom karteringen kunnat brytas ut till ett eget område. Området kommer delvis att beröras av den planerade exploateringen, se vidare under åtgärdsförslag.

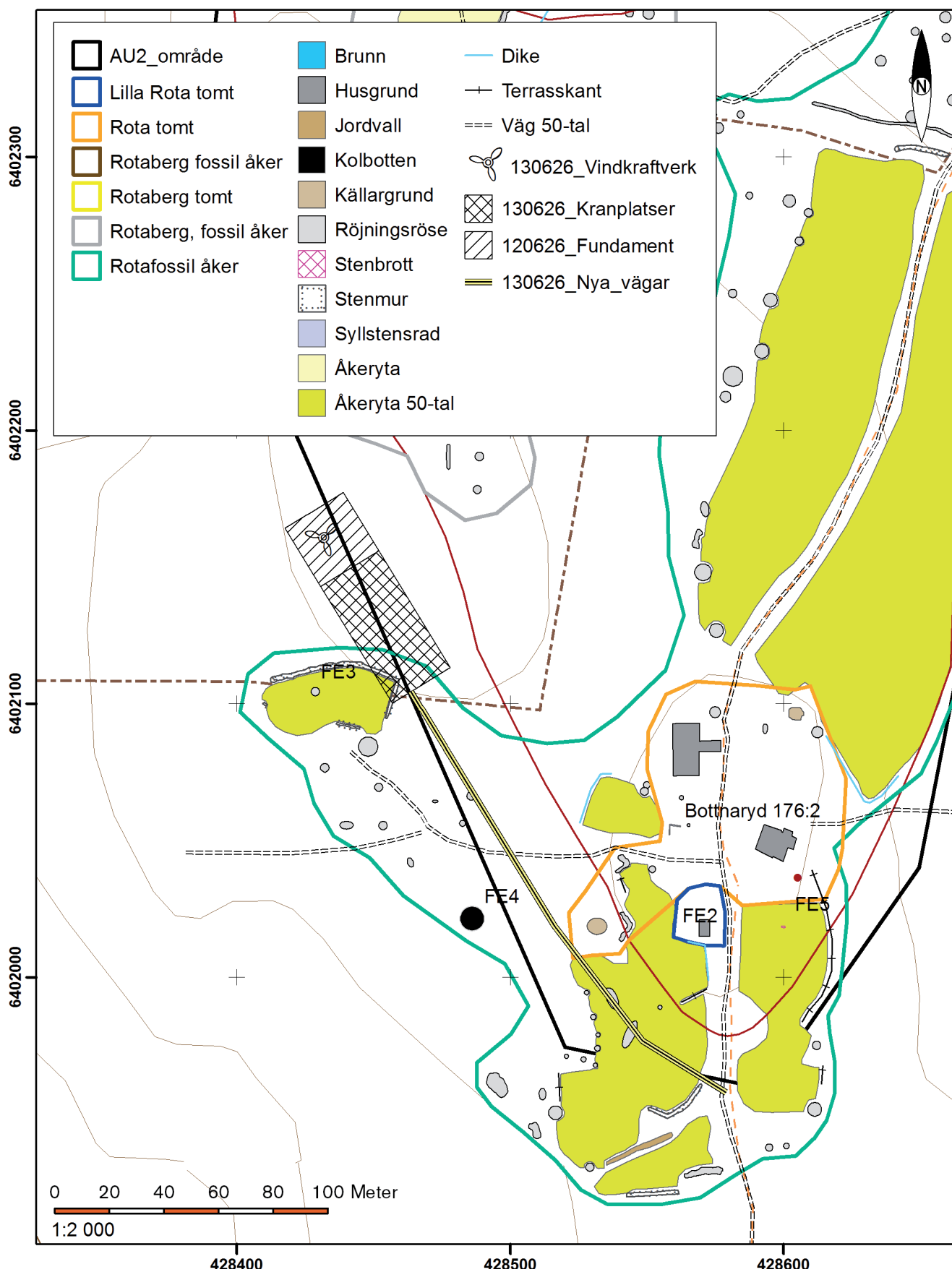
Beskrivning FE3:

Område med fossil åkermark 480x45-245 m (N-S) bestående av 7 fossila åkerytor, brukade in på 1900-talet, ca 75 röjningsrösen, 6 stenmurar 1 jordvall och terrasskanter. Åkerytorna är oregelbundna 25x20 - 220x70 m st, delvis avgränsade av röjningsrösen, terrasskanter och diken. På och i anslutning till åkerytorna är röjningsösen 2-8 m i diam och enstaka större ca 10x5 m st. Röjningsrösen är 0,3-1,3 m h av 0,1-0,9 m st stenar. Stenmurarna är 10-61 m l och 1-2,5 m br samt 0,3-1,2 m h av 0,2-0,9 m st stenar. I S delen av området är en stenblandad jordvall som avskiljer två åkerytor. Denna är 26 m l och 1,5-2,5 m br samt 0,2-0,4 m h.

Bedömning FE 3: Övrig kulturhistorisk lämning.

Bottnaryd 176:2, Lägenhetsbebyggelse Rota

Bottnaryd 176: 2 var markerad i FMIS med en punkt och beskriven som bebyggelselämningar, inom ett område av ca 125x75 m (N-S) bestående av 2 husgrunder med spisrösen, minst 2 uthusgrunder samt stenröjda markytor med odlingsrösen. Då lämningen endast markerats med en punkt är det oklart vilken yta som avses. Od-lingsmarken hade vid tidigare registrering i FMIS slagits samman med den för Rotaberg under benämningen Bottnaryd 176:3. Vid denna kartering har en uppdelning i flera områden gjorts av den fossila åkermarken, se Bottnaryd 176:3, FE1 och FE3. Torpet Lilla Rota har getts en egen beskrivning under FE2, se figur 4 och 7.

FIGUR 7. Resultat av karteringen inom område för torpet Rota (Bottnaryd 176:2), Lilla Rota (FE2). Nya lämningar inom området är även en kolbotten (FE4) och ett mindre stenbrott (FE 5).

Beskrivning Bottnaryd 176:2

Lägenhetsbebyggelse, ca 70-100x80 m (Ö-V) bestående av tre husgrunder, 2 källargrunder och biologisk kulturarv. Husgrund efter bostadshus, i områdets Ö del är 13x4-11,5 m st (Ö-V), ursprungligen har huset varit 10x7 m (N-S) och sedan byggts på i Ö i två etapper. Syllen är 0,2-1,4 m h och består i V av natursten och betong och i Ö enbart av betong. I V är spismursröse ca 3,5 m st och 1,3 m h av 0,1-0,5 m st stenar samt tegel. I anslutning till spismursröset är rester efter en järnspis. I N är en trappa i gjuten betong. Ca 30 m NV om bostadshus är ladugårdsgrund ca 19x10 m (N-S) bestående av fädel i S ca 10x8 med foderbord i N, uppbyggt av betong. N om detta är logdel bestående av plintar/block, 0,3-0,6 m h, 1-2,5 m mellanrum. 3 m Ö om grund är rest av körbro 5x4 m (Ö-V) intill 1,3 m h. Ca 18 m S om ladugårdsgrund är husgrund bestående av en syllstensrad i vinkel 4+4 m 0,2 m h. SO om är markytan försänkt ca 0,1 m.

I områdets N del är källargrund 8x6 m (Ö-V) 0,5-2 m h, valvtak i gjuten betong. Ingång i Ö. Rester efter taktegel påträffades på och runt grunden. I områdets SV del är ytterligare källargrund bestående av stenvalvskällare 8x6 m (Ö-V) och 1,8-2,5 m h av natursten, företrädesvis skärvida. Inom området är biologiskt kulturarv i form av större lövträd, fruktträd, prydnadsbuskar, bärbuskar och t ex vintergröna i markssiktet. Torplämningen skyltad av Bottnaryds hembygdsförening med texten: Rota soldattorp, Jönköpings regemente, Gunillabergs rote, Bottnaryds hembygds f.

Bedömning Bottnaryd 176:2: Övrig kulturhistorisk lämning.

FE4, Kolbotten*Beskrivning FE4:*

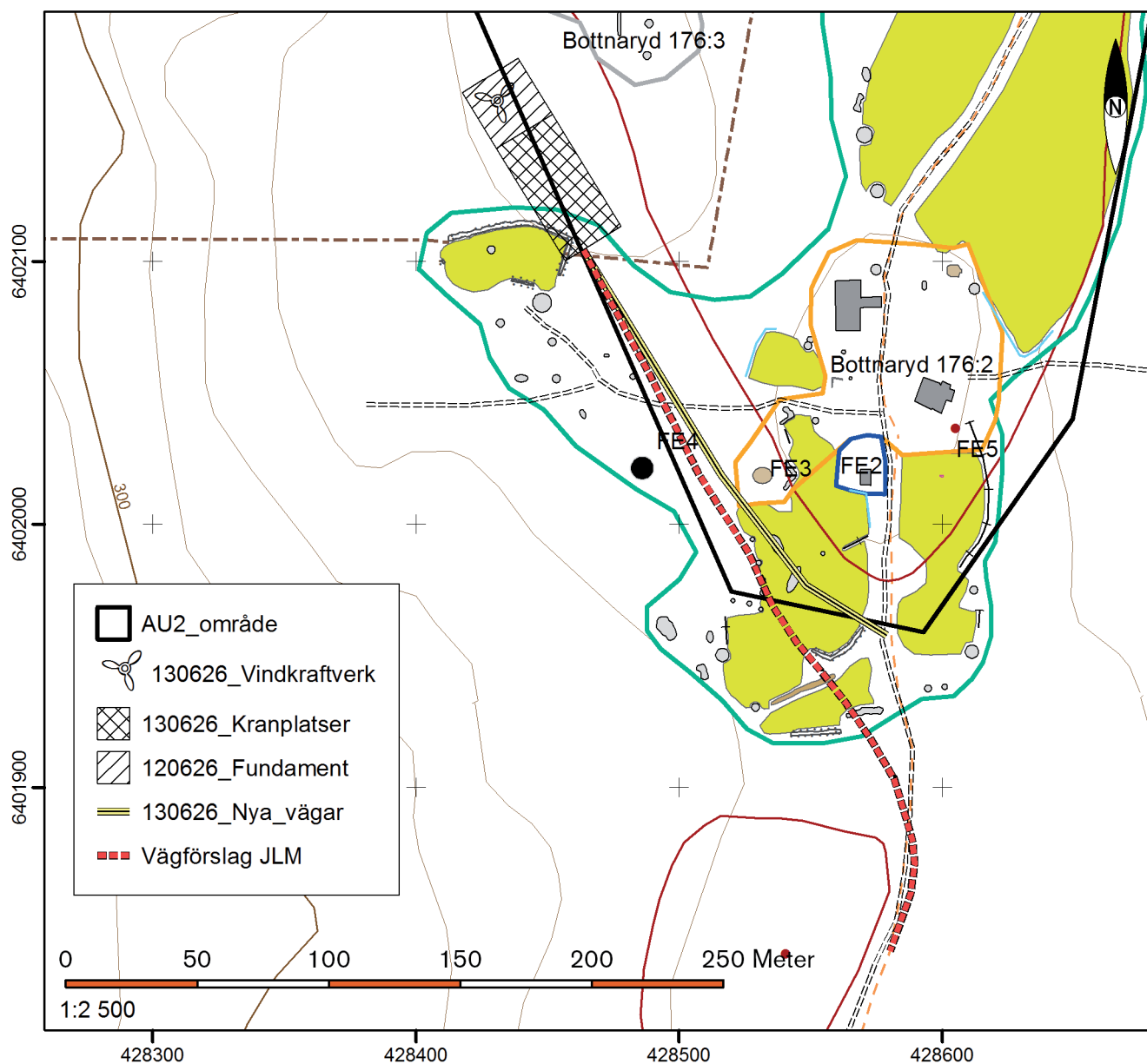
Kolningsanläggning, kolbotten, rund, 9 m i diam och 0,2-0,4 m h, högst i S. Omges av svagt markerad ränna 0,5-1 m br och 0,1 m dj.

Bedömning FE 4: Övrig kulturhistorisk lämning.

FE5, stenbrott*Beskrivning FE5:*

Stenbrott i markfast block, kvarliggande del, 2x0,7 m st och 0,5 m h. Brottyta i N, troligen inte maskin, borrarspår ca 2,5 cm br

Bedömning FE 5: Övrig kulturhistorisk lämning.

FIGUR 8. Länsmuseets förslag på ny vägsträckning fram till verket. Torpet (Bottnaryd 176:2) och kolbotten (FE4) bör markeras i fält av arkeolog innan arbetena påbörjas.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har inom ramen för en arkeologisk utredning etapp 2 genomfört en kartering av fossil åkermark och torplämningar. Karteringen genomfördes för att klarlägga utbredning av lämningarna och se om en planerad vindkraftsetablering skulle beröra fast fornlämning. Lämningarna var registrerade som Bottnaryd 176:1-3 och en justering av registreringarna har gjorts. Den fossila åkermarken, tidigare 176:3 har delats upp i tre områden Bottnaryd 176:3, FE1 och FE3. Torpen har ändrats från punkt till ytor för hela tomtmarken under numren Bottnaryd 176:1-2 och FE2. Vid karteringen påträffades även en kolbotten, FE4 och ett mindre stenbrott FE5.

Bottnaryd 176:1 och 176:3 har bedömts som fasta fornlämningar medan övriga lämningar bedöms som övrig kulturhistorisk lämning.

Åtgärdsförslag

Cirka 40 meter nordost om mittkoordinaten för det planerade vindkraftverket finns ett område med fossil åkermark (Bottnaryd 176:3) tillhörigt torpet Rotaberg (Bottnaryd 176:1), båda bedömda som fasta fornlämningar. Avståndet mellan torp och mittkoordinat för planerat vindkraftverk är ca 140 meter. Det vetenskapliga värdet av lämningarna kommer inte att påverkas av exploateringen förutsatt att inga markingrepp sker inom fornlämningsområdet. Gränsen för fornlämningsen bör markeras i fält av arkeolog innan exploateringen påbörjas. I dagsläget är lämningarna beväxta med planterad granskog vilket inte ger ett högt upplevelsevärde varför läns museet anser att en exploatering kan tillåtas.

Den planerade exploateringen berör även fossil åkermark samt tangerar tomten tillhörigt torpet Rota (Bottnaryd 176:2) och går i anslutning till en nypåträffad kolbotten (FE4). Den fossila åkermarken var delvis brukad in på 1950-talet och har därför bedömts som övrig kulturhistorisk lämning. Det vetenskapliga värdet i denna åkermark har därför inte bedömts motivera att stoppa exploateringen.

Läns museet anser att torpets tomtmark bör hållas intakt, varför vi föreslår att den planerade vägen till verket förskjuts ca 10 meter åt sydväst, se figur 8. Vidare föreslås att gränsen för tomtmarken (framförallt en källare) samt den nypåträffade kolbotten markeras i fält, av arkeolog, innan arbetena påbörjas så att skador inte uppkommer på dessa lämningar.

Läns museet har samrått kring åtgärdsförslagen med länsstyrelsen.

Referenser

Tryckta källor

Borg, J. 2012. Vindkraft Gunillaberg. Arkeologisk utredning etapp 1 inför vindkraftsetablering, Bottnaryds socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2012:46. Jönköping.

Jönköpings läns museum har karterat torp och fossila åkrar, tidigare registrerade som Bottnaryd 176:1-3. Vid karteringen delades området upp i flera områden. I samband med karteringen påträffades även ett stenbrott och en kolbotten.

